

Milyen lesz az európai védelem?

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának megalapozásakor (1992) kevesen gondolták, hogy az új integrációs terület legsikeresebb ága a válságkezelés, illetve a védelempolitika lesz. Az elmúlt másfél évtized azonban már elég tapasztalatot halmozott fel ahhoz, hogy konkrétan vizsgálni lehessen, miként látja az Európai Unió a hadsereg jövőbeni szerepét. Az összeállításhoz irányítúként az Európai Védelmi Ügynökség (EDA) által 2006 októberében kidolgozott Az európai védelmi képesség-igényekre vonatkozó első hosszú távú elképzelés (An initial long-term vision for European defence capability and capacity needs) dokumentumot használtuk fel.

Milyen világban milyen Európa?

Ha a globalizáció folytatódik, 2025-ben a világ valószínűleg diverzifikáltabb lesz, nagyobb lesz a kölcsönös függés és az egyenlőtlenség. Nemzeti össztermékének várható megháromszorozódása révén Kína a világgazdaság második hatalma lesz. India megelőzheti Japánt, és a harmadik helyre kerülhet. Európa GDP-je szerényen tovább növekszik, és talán az EU jelenleg 27-es tagsága is bővül, ám technológiai előnye az informatika, a biotechnológia és a nanotechnológia terén fokozatosan csökken. Európa az egyik legvirágzóbb és legstabilabb régió marad, de lakosságának elöregedésével elveszíti gazdasági előnyét, és mind nagyobb aggodalom tölti el biztonsága miatt.

Európát főként az alacsony, jelenleg 1,5 ezrelékes termékenységi ráta fogja vissza. 2025-ig az alacsonyabb mortalitás, halálózási arány, és a hosszabb átlagéletkor miatt népessége nagyjából szinten marad, az időskori eltartottak aránya azonban 37%-ról 48%-ra emelkedik, és az európai átlagos életkor

45 év lesz. Az európaiak a föld népességének mindössze 6%-át fogják kitenni. Az európai népek korosodása ádáz versenyhez fog vezetni egyrészt a növekvő migrációs nyomást enyhítő szabályozásért, másrészt a fiatal és szakképzett munkaerőért. A fegyveres erők toborzási lehetősége a 16–30 éves korcsoportban több mint 15%-kal csökken.

E demográfiai tendenciáknak jelentős hatásuk lesz az állami pénzügyekre. Megnőnek az egészségügyi és a nyugdíjkiadások. A jövőben az időskorúakra fordított közkiadások a mai GDP 11-16%-ról a következő négy évtizedben 17-33%-ra nőhetnek. Az alacsony gazdasági növekedés és a magas munkanélküliség fokozhatja a nemzeti költségvetésekre nehezedő fiskális nyomást, mivel a munkanélküli és a szociális segélyeket is csökkenő adófizető népesség fogja fedezni. A fegyveres erők személyi állományának költségei is elkerülhetetlenül növekednek.

A globalizációnak lesznek nyertes és vesztes országai, régiói, s természetesen társadalmi rétegei is. Ezeket az egyenlőtlenségeket a tömegkommunikáció még nyilvánvalóbbá fogja tenni.

Az Európát övező régiók jelentős kihívásokkal fognak szembenézni. A magas fertilitás, termékenység következtében – az AIDS pusztítása ellenére is – az afrikai népesség növekedése lesz a legnagyobb – akár 48%-os, ami 1,3 milliárd embert jelentene 2025-re. Az afrikai átlagéletkor várhatóan 22 év lesz. A sivatagosodás következtében ez a fiatal népesség mindinkább a városokban koncentrálódik (11 afrikai metropolisz lakossága fogja meghaladni az 5 milliót), és sokuknak reménye sem lesz arra, hogy munkához jusson. Az elkeseredés, a humanitárius katasztrófák, a migrációs kényszer következményei nyilvánvalóak.

A Közel-Kelet fiatal népessége várhatóan hasonló mértékben növekszik, ezen belül a munkaképes populáció 50%-kal, amely hasonló bizonytalansággal lép a munkaerőpiacra. A népesség 70%-a városokban él majd. Ezzel szemben Oroszország népessége valószínűleg 10%-kal csökkenni fog.

A prognózisok szerint tehát feszültség és erős migrációs nyomás várható az Európát körülvevő régiókban. Eközben Európa mindinkább függővé válik a világ többi részétől, főként az energia tekintetében. Becslések szerint a globális energiaigény 2030-ra mintegy 50%-kal nő: az olajfogyasztás akár 40%-kal, míg a földgázfelhasználás 90%-kal. A készletek rendelkezésre állnak, de kérdéses, hogy a befektetések időben megtörténnek-e az állandó ellátási feszültségek és a folyamatos ár-emelkedések megakadályozására. 2025-re Európa olajfogyasztásának 90%-a, földgázfelhasználásának 80%-a külső forrásoktól függ majd. Főként Kína és India fogja befolyásolni a globális energiaigényt, és keres új forrásokat Közép-Ázsiában, Afrikában, és a Közel-Keleten. Így és más módokon az európai biztonsági érdekeket közvetlen vagy közvetett kihívások érhetik

a szomszédos és távolabbi régiókban keletkező feszültségek miatt.

Jóllehet mind nagyobb mértékben függővé válik a világtól, és a közvetlen környezete egyre több problémával küzd, Európa egyre óvatosabb lesz a katonai intervenciókkal kapcsolatosan. A „CNN-hatás” és a veszteségek elkerülésére való törekvés már jól ismert. A katonai műveleteket a választott tisztségviselők, a média és a lakosság egyre nagyobb mértékben ellenőrzése alá vonja. A belbiztonság és a társadalmi kohézió miatt aggódó kormányok és társadalmak még inkább vonakodnak vállalni az esetleg vitatott külföldi intervenciókat – főként azokban a régiókban, amelyekből nagyszámú bevándorló érkezik. Várhatóan folytatódik a nukleáris, biológiai és vegyi fegyverek terjedése, ami tovább bonyolítja az intervenciók kalkulálását.

Az óvatosságot növelheti a katonai fellépés jogszerűségét egyre erősebben firtató közvélekedés, hiszen a globalizáció erősíti a nemzetközi jogtudatot. Még vitatottabbak lesznek azok a katonai fellépések, amelyek nem kapnak kifejezett ENSZ-jóváhagyást. A hadviselésben az erő alkalmazásának arányossága és indokoltsága egyre nagyobb figyelmet kap. Erősödik a tendencia, hogy nemcsak államfők, vagy katonai parancsnokok vonhatók felelőségre, hanem a műveletekben részt vevő (egyenruhás) egyének is a szervezet minden szintjén. A járulékos veszteségre még nagyobb figyelmet fordítanak.

A belbiztonság miatt növekvő aggodalom eltörli a védelem és a biztonság területeinek megkülönböztetését, és kétséggé teheti az adófizetők hajlandóságát a védelem finanszírozására, ha úgy vélik, hogy az a külföldi intervenciókat, vagy az európai területek elleni – egyre valószínűtlenebb – hagyományos támadások elhárítását jelenti.

Védelmi kihívások

A európai polgárok számára elsődlegessé váló biztonság mellett a védelem két kulcskérdése az alkalmazkodás az erő változó szerepéhez, illetve a technológiai forradalomhoz.

Alkalmazkodás az erő változó szerepéhez

A modern konfliktusokban minden résztvevő tisztában van azzal, hogy a politikai végeredményt nemcsak a katonai célok elérése fogja meghatározni, hanem a műveletek végrehajtásának módja, illetve annak fogadtatása. Mindig akad majd videokamera és tévécsatorna, amely készséggel közvetíti a látványt a globális közönségnek. A műveletre pedig nagy hatással lesznek a helyi szereplőknek és a hírek (vagy pletykák) nézőinek reakciói, akár a világ másik felén is.

A politikai, a katonai és a médiatényezők kölcsönhatása ma már folyamatos, és a katonai siker, ha helytelen módon érték el, politikai kudarcot okozhat.

A törvényesség és a nemzetközi jog betartása egyre fontosabb. Ez új egyensúlyt eredményezhet az önvédelemhez való jog, vagy a nemzetközi béke és biztonság fenyegetésének az ENSZ alapokmánya szerinti értelmezése és az intervenció, illetve az állami szuverenitás között.

Az erő alkalmazásának módját a nemzetközi jog, illetve konkrétan a fegyveres konfliktusok szabályozására épülő jogi és politikai megfontolások mindinkább korlátozzák. Valószínű, hogy a politika egyre inkább korlátozhatja azokat a feltételeket, amelyek között a katonai erő alkalmazása legitímnek tekinthető. A Nemzetközi Büntetőbíróság létrejöttével

és különféle ad hoc törvénykezéssel a nemzetközi büntetőjog is új szerephez jut. E fejlemények bonyolultabb helyzeteket teremtenek a politikai és katonai tervezés és végrehajtás szereplői számára.

A technológia olyan eszközöket ad a haderő kezébe, amelyekkel a műveletek még nagyobb pontossággal és szigorú korlátozásokkal hajthatók végre.

A hadviselés a felderítés és a kinetikus energia elegyeként írható le. Afganisztánban és Irakban a hadjáratok kezdete kétségtelenül megerősítette, hogy az ipari korszakból az információs korszak hadviselésébe lépünk át, és a hírszerzés a sikeres műveletnek még fontosabb forrása lehet, a kinetikus energiát pedig még pontosabban és még korlátozottabb mennyiségben kell alkalmazni.

Míg a koszovói légi háborúban a felhasznált hadianyagnak mindössze 15%-a volt „intelligens”, addig a 2003-as iraki háborúban a hagyományos és az intelligens eszközöknek ez az aránya megfordult. Komolyan át kell gondolni a nem irányított lőszeres és bombák (meg az intelligens fegyverek indítására alkalmatlan repülőgépek), a kazettás bombák, aknák és egyéb, „válogatás nélkül célzó” fegyverek alkalmazását. A katonai akciók környezeti hatása ugyancsak egyre inkább előtérbe kerül – egyebek között a saját csapatokra gyakorolt hatásuk miatt, amint azt az első öbölháborúban, majd később Koszovóban felhasznált, gyengített urániumot tartalmazó lőszeresek miatt kialakult válság is jelezte.

A katonai erőfeszítések fókuszja tehát a háború megelőzése érdekében el fog mozdulni a diplomácia alátámasztása, a kialakult konfliktus megfékezése, és a válság gerjesztésében érdekelt felek féken tartása felé.

Alkalmazkodás a technológiai forradalomhoz

Miként a globalizáció megváltoztatja geopolitikai környezetünket és megszokott szabályrendszerünket, úgy a tudomány és a technológia is átformálja világunkat, mégpedig alig követhető tempóban. A technológia és a tudás terjedése nem áll a kormányok ellenőrzése alatt, a folyamatot a gazdasági szektor irányítja. Az e téren szerzett egyoldalú előnyök nem tartanak sokáig. A technológiai forradalom motorja az informatika.

A tudomány és technológia kulcsszerepet játszik a haderő szerepének megváltozásában. Már napjainkban is ismert a több olyan technológia, amely meghatározója lehet a 2025-ben szükséges katonai képességeknek. Kétségtelen, hogy a mikroelektronika, az érzékelés és a kommunikációs technológiák fejlődése meghatározóvá teszi a tudás szerepét a katonai műveletekben. Ezek pontossága, gyorsasága és biztonsága javul az élet- és anyagtudományok gyors fejlődése révén (e területek gyakran kapcsolódnak a nanotechnológiához, az egyre apróbb alkatrészek előállításához). Az erőforrások fejlesztése lehetővé teszi, hogy az új lehetőségek közül sok megvalósuljon, ténylegesen alkalmazható új eszközöket alkosson.

Nyilvánvalóak azonban a tömegpusztító fegyverek elterjedésével járó kockázatok is: míg az anyagok beszerzésének nehézségei fékezik a nukleáris proliferációt, addig a biológiai anyagok új formáinak megjelenése aggasztó lehet. Kommunikációs eszközeinket ellenfeleink már általában használják, egyrészt saját eszméik és ideológiáik propagálására, másrészt távközlési hálózatként. A kereskedelmi forgalomban is beszerezhető eszközök, például a GPS, vagy a Google Earth (asztali számí-

tógéppel is elérhető nagyfelbontású műholdas képalkotás) nyilvánvalóan alkalmassak visszaélésekre is. Minél inkább függünk a technológiától, annál jobban fogja érdekelni ellenségeinket, hogyan támadhatnak meg bennünket technológiai infrastruktúránkon keresztül.

A tudomány és a technológia hamis várakozásokat is kelt, olyan igényt ébreszt, hogy a katonai műveletek rombolás nélkül lefolyhatnak, sőt: úgy kell lezajlaniuk. Ahogy szinte minden kórházi halálesetet egyre inkább orvosi műhibaként állítanak be, a jövőben a közvélemény még nehezebben fogadja el, hogy az elszenvedett veszteségek a katonai tevékenység velejárói, és nem feltétlenül bűnös hanyagság miatt következnek be.

Ahogy a polgári technológiai fejlődés bővül és gyorsul, a védelmi K+F terjedési iránya megfordul: a hadi technológia már nem előzi meg a polgárit, hanem inkább átvesztőle. A haditechnikai előny fenntartása a polgári technológiák jobb és egyre gyorsabb katonai alkalmazását követeli meg. Bárhonnan érkezik az új találmány vagy eljárás, még az előtt kell védelmi képességgé átvenni, mielőtt ellenségeink rájönnek, hogyan adaptálják vagy semlegesítik.

A civil tudomány és polgári technológia világa még egy fontos tanulsággal szolgál: mindinkább érvényes, hogy a technológiai fejlődés legalább annyira ered a technológiák ötvözéséből, mint valamely szakterület lineáris fejlesztéséből. Semmiképp nem lehet kompetens a technológia egyre növekvő területén egyetlen intézet, még kevésbé egy személy. Az innováció mind nagyobb mértékben függ majd a kiváló kutatók hálózati együttműködésétől, amelynek célja, hogy különféle tudományágakban szerzett szaktudásukat ötvözze.

Összegezve: fegyveres erőink a jövő tudományától és technológiájától a kommu-

nikáció és tudás általános rendelkezésre állását, valamint a pontosság és a halálos veszélyek elleni védelem új szintjét várhatják. Tartós, egyoldalú előnyökre viszont nem számíthatnak sem hagyományos ellenséggel szemben az államok közötti klasszikus konfliktusban, sem pedig aszimmetrikus fenyegetések esetén. A tudás proliferációja gyors lefolyású a nyílt társadalmakban és a globális gazdaságban.

A katonai hozzájárulás vonatkozásai

Mit jelentenek a gazdaság, a társadalom és a katonai világ változásai a jövőbeni műveletekre nézvést 2025-ig?

A tipikus válságkezelési művelet expedíciós és többnemzeti lesz, és sok eszközzel fog rendelkezni. Napjainkra az EU is felismerte azt a NATO által már régen hangoztatott igényt, hogy szükség van egy globális biztonsági szereplőre. E célból olyan képességet tervez, amely alkalmas az erők telepítésére stratégiai távolságokra és kezdetleges infrastruktúrájú műveleti területekre. Az intervenciók a tagállamok közös elhatározására épülnek, jelezve az EU közös kötelezettségvállalását a válságok megoldásában. Az erők telepítésének alapelve tehát a széles körű, többnemzeti jelleg. Az EU fokozottan kombinálja a kemény és enyhe eszközöket, valamint a szükséges politikai hatások kollektív elérése érdekében összehangolja a civil, a katonai, a kormány-, és a társadalmi testületeket.

Az EU szerint az intervenciók nem szükségszerűen jelentik csaták megívását. A többnemzeti erők jelenléte megakadályozhatja az ellenségeskedések kitörését, de segítséget nyújthat egy ország vagy régió stabilizálásában is a politikai megegyezés után. Az ESDP-missziók megkövetelik,

hogy a katonai hozzájárulások megfelelő struktúrával, kiképzéssel és felkészítéssel rendelkezzenek a műveletek széles spektrumának végrehajtásához – akár gyenge infrastruktúrájú területeken és a legváltozatosabb fenyegetések ellen is. Intervenció esetén az erők fő feladata az, hogy megszerezzék a konfliktus dinamikája fölötti ellenőrzést, csökkentsék romboló erejét, és megtörjék az erőszak ördögi körét. A cél nem a hagyományos értelemben vett győzelem, hanem a moderálás, az érdekek egyensúlya, és a konfliktusok békés megoldása – röviden a stabilitás. Ezzel együtt az ilyen eredmény eléréséhez szükséges erők szintje bizonyos esetekben jelentős, akár a hagyományos katonai győzelemhez szükségesnél nagyobb is lehet.

Az információs korszakban a tudás a fegyveres konfliktus alapvető tényezője. A parancsnokoknak módjuk nyílik a valós lehetőségek jól tájékozott döntéseken alapuló kihasználására, és a műveleti kockázatok kezelésére. Ám a hálózati és informatikai rendszerek csak gyorsíthatják, önmagukban nem javítják a döntéshozatalt – ráadásul az információs korszak előnyei és költségei az ellenfélnél is jelentkeznek. Ma az informatikában nem egyszerűen hatalmas technikai fejlődés megy végbe, hanem az eredmények terjedése is robbanásszerű. Az informatikai termékeknek egyre több új alkalmazása és folyamatos konvergenciája zajlik. Az új informatikai termékek minimális infrastruktúrát igényelnek, és terjedésük hatalmat ad a nem állami szereplők kezébe – a baráti és az ellenséges érzelműekébe egyaránt.

Az információs korszak új, közös környezetet hozott létre, amelyet az államok és szervezetek igyekeznek ellenőrzés alá vonni, hasonlóan a tengerekért vívott küzdelemhez az előző századokban. A virtuális tér sokkal összetettebb környezet, korántsem

csak az internet alkotja, hanem a kereskedelem és az interkontinentális áru-, szolgáltatás- és emberi forgalom is. A hozzáférés és befolyásolás költségei nagyon alacsonyak, ezt a teret gyakorlatilag bárki használhatja. Irreguláris ellenségeink tudják, hogy saját hálózataik létrehozásával maximalizálhatják aszimmetrikus lehetőségeiket, ezért megkísérik az informatikai fölény kivívását, elhárítva a mi hasonló törekvéseinket.

Az aszimmetrikus hadviselés az elmúlt években ismert kifejezéssé vált. A csúcstechnológia és az alacsony technikai színvonal Dávid és Góliát szembenállását, a központi irányítású és hálózati támogatású, illetve a helyi, vagy regionális – sőt olykor transznacionális – gerillacsoportok közötti harcot jelenti. Az aszimmetria megértése szempontjából azonban lényegesebbek a kitűzött célok és a betartandó szabályok terén jelentkező eltérések. Míg az egyik fél igyekszik megteremteni vagy helyreállítani a stabilitásra, a jogállamiságra, és a demokratikus struktúrákra vonatkozó koncepcióját, addig ellenfelei gyakran ettől radikálisan eltérő politikai rendet tűznek ki célként. Nem fogják betartani a fegyveres összeütközések jogának szabályait az erőalkalmazás arányosságáról, vagy a polgári lakosság védelméről. Nem feltétlenül fognak tartózkodni a terrorista taktikától, sőt a tömegpusztító fegyverek alkalmazásától sem, az EU gyengeségeinek kihasználásával pedig az intervenciók elrettentésére vagy elhárítására fognak törekedni.

A képességfejlesztés

Melyek a jövőbeni erő- és képességjellemzők? Általánosságban az ilyen erőknél és képességeiknél átfogó és hatásalapú tervezésen kell nyugodniuk. Nem csupán a felszerelés, hanem az átfogóbb

stratégiai koncepciók, a doktrína, a kiképzés és a szervezés együttesen hozzák meg a kívánt eredményt. Elsősorban négy fő jellemzőnek kell különös hangsúlyt kapnia: az összhangnak, a mozgékonytáknak, a szelektivitásnak és a fenntarthatóságnak.

Összhang. A jövőben a földi, légi, világűrbeli és vízi elemekből álló összhaderőnemek nagyobb mértékben használják a precíziós tűzerőt, a hírszerzést és az összpontosított logisztikát, hogy pontosabb katonai eredményeket érjenek el. A konfliktuskezeléshez más intézmények és szereplők, köztük a társadalmi szervezetek képességei is hozzá fognak járulni. Növekvő mértékben kell számolni a korábbinál kiterjedtebb és nagyobb határfokú média szerepével. A különböző elemek közötti összhang teremti meg az elfogadható kockázattal járó sikeres küldetés-teljesítés feltételeit, minimalizálva a nem kívánt mellékhatásokat.

A hagyományos összefegyvernemi hadviselés nagyjából egymást kiegészítő fegyverrendszerek használatával elért összegzett eredményként értelmezhető. Legfontosabb célja az ellenféllel szembeni előny létrehozása a döntő helyen és időben. Az összefegyvernemi hadviselés hagyományos összetevői (gyalogság, páncélos erők és tűzérség) már megváltoztak, és a katonai UAV-ok, precíziós fegyverek, s ami talán még jelentősebb, a szenzorok, valamint a vezetési és irányítórendszerek arzenálja egyre növekszik. Ám a technológia fejlődése gyorsítja az ellenfélnek az európai erők fegyverrendszereire és taktikájára adott technológiai és műveleti válaszában fejlődését is. Kutatásra és rugalmas megközelítésre van szükség a fejlett technológiák megszerzéséhez olyan területeken, mint a lopakodótechnika, a jelcsökkentés, a hálócazás, és mások.

Mozgékonyosság. A gyors reakcióképességre, a szükséges erőcsoportosítás összeállítására és bevethetőségének képességére utal. A mozgékonyosság magában foglalja a koncepciót, a gépezetet, és az indítási elhatározást. Az EU tagállamok haderőinek multinacionális és multilaterális környezetben kell működniük, kooperálva a NATO-n és az EU-n belüli és kívüli államokkal, nemzeti és nemzetközi szervezetekkel, köztük az ENSZ-szel – akár csak alkalmi koalíciókon belül is. Stratégiai hatótávot (expedíciós hadműveletek) és stratégiai mozgékonytságot kell birtokolniuk. Képesnek kell lenniük arra, hogy gyorsan nagy távolságokat küzdjenek le, felkészítve és felkészülten lépjenek be a hadműveleti területre. Előfordulhatnak olyan helyzetek, amelyekben az intervenció erők megfelelő telepítéséhez rövid a rendelkezésre álló idő, és fejletlen a bevétési helyszín infrastruktúrája (például kevés a megfelelő kikötő vagy repülőtér, korlátozott támogatás kapható a fogadó célpont-országtól).

A jövőbeni összhaderőnemi erőknek műveleti, taktikai és stratégiai szinten egyaránt mozgékonyak kell lenniük. Telepítés után az álcázás, gyorsaság, információs fölény, csatlakozóképeség, védelem és hatékonyság birtokában a műveleti helyszín minden mélységében és szélességében képeseknek kell lenniük azonnali műveletre. Lehetséges, hogy bonyolult területen és városokban kell működniük. A haderőknek minden esetben gyorsan kell mozogniuk, hogy ki tudják használni a felmerülő műveleti és taktikai lehetőségeket, állandó nyomást gyakorolhassanak az ellenségre, és olyan műveleti tempót diktáljanak, ami megfelel a saját erőknek, de akadályozza az ellenség döntésciklusának folyamatát és műveleti koncepcióit.

Szelektivitás. A kívánt halálos vagy nem halálos hatás elérésének érdekében szelektíven használt kinetikus és nem kinetikus eszközök alapvető fontosságúak lesznek a jövőbeli műveletekben. Az erőknek képeseknek kell lenniük arra, hogy a politikai és jogi megkötések figyelembe vételével végezzék el, és szükség esetén módosítsák a kellő erő alkalmazását. A jövőbeli képességek között ezért szerepelniük kell az olyan nem kinetikus képességek hatékony alkalmazásának, mint a számítógépes hálózatok támadása, elektromágneses, vagy irányított energia, támadó „úrhadviseles”, katonai megtévesztés vagy pszichológiai hadviseles.

A szelektivitás teszi különösen fontosá az erőalkalmazás átfogó hatásosságának megállapítását. Szükség van a harci sérülések, a lőszerhatékonyság és a járulékos veszteségek felmérésére, a hatás- és következmény-elemzésre, viselkedésmódszerekkel, és a misszió követelményeinek átfogó újraértékelésére. Az átfogó civil és katonai műveletekből levont tanulságok elemzésekor mérni kell az ellenséges vezetők, haderők és lakosság viselkedésének és szemléletének alakulását is.

Fenntarthatóság. A krízisre és a válságkezelésre döntő hatással lehet, ha az ellenfél le tudja lassítani, vagy meg tudja akadályozni az európai vagy euroatlanti erők bejutását a szükséges létesítményekbe, vagy a helyi műveleti területre. Az ellenfél időt, nagyobb mozgásteret és több esélyt nyer a győzelemre. Arányaiban, sebességében és kitartásában korlátozza az európai erők képességeit, ha azok távoli területekről kénytelenek tevékenykedni. Ennek az ellenkezője is igaz: addig hiteles az elrettentés, amíg az EU képes bizonyítani alkalmasságát a helyi fenyegetés kezelésére.

A multinacionális és mozgékony erők távoli bevethetősége megfelelő nagyságú el-

lító rendszer kiépítését, és megfelelő ellenőrzés alatt tartását igényli, hogy az nagy biztonsággal biztosíthasson utánpótlást a hadszíntéren működő erőknél. A misszióra kész erők sokkal pontosabban és idejében vethetők be, csökkenthető a harctámogató és harckiszolgáló elemek mérete a hadszíntéren, az erőstruktúrán belül költséghatékonyabbá válik az arány a harcoló és ellátó csapatok között.

A csökkentett hadszíntéri jelenlét okán a tenger – mint a manőverezés és utánpótlás színtere – fontos szerepet kaphat. Megoldást kínálhat az ellenállási és felkelő mozgalmaktól, a történelmi beidegződésektől és szövetségektől való geopolitikai elkülönítésre, valamint a csapataink szövetséges területeken telepítésével és a befogadó nemzet támogatásával járó politikai érzékenység problémáinak kezelésére.

Végül, a nemzetközi műveletek politikai fenntarthatósága attól is függ, hogy az erőink védelme mennyire határozott és sikeres.

Az összhang, a mozgékonyág, a szeliktivitás és a fenntarthatóság jellemzői – az EU esetében – a műveletek jövőbeni képességprofiljának hat képességterületén – az irányításban, az információban, az érintkezésben, a védelemben, a telepítésben és a fenntartásban – realizálódnak.

Védelemtervezés

Tudáshasznosítás. A tudás bizonyítottan a jövőbeni műveletek sikerének alapvető tényezője. A tudás kifejezést tágan kell értelmezni. Magában foglalja a politikai horizontot figyelő és értékelő funkciókat, figyelve és azonosítva a fenyegetően gyülekező fellegeket, valamint azt, hogy a lehetséges beavatkozás kockázat-lehetőség arányáról megalapozott információk alapján lehessen dönteni. Ugyancsak magában foglalja a

kulturális tudatosságot, amelynek a segítségével megérthetjük a területen jelen lévő szereplők gondolkodását és motivációit, és amely előremozdítja a velük való hatékony kapcsolatteremtést. Magában foglalja a szituációs tudatosságot is a műveletek levezetésében a műveleti főhadiszállástól az utcasarokig, ami a jó döntéshozatal és a bevett erők biztonságának és hatékonyságának a kulcsa.

A tudásmenedzsment célja, hogy az adatot hasznosítható információvá alakítsa a döntéshozás számára – s nem a felhalmozás, hanem a felhasználás céljából. De ambiciózusabb formájában ennek a törekvésnek megvan az ára, hiszen magában foglalja a rendszerfejlesztést is. E terület uralása nemcsak számítógépekre és CIS architektúrákra, szenzorokra vagy innovatív képzésre épül. Még sok más módon is alapul, egyeztetett doktrínákkal és közös szabványokkal alátámasztva. Ezért a hálózattal támogatott képesség megszerzése alapvető fejlesztési cél.

A korábbi műveletek során tapasztalt trendek azt jelzik, hogy ha spórolunk az informatikán, akkor többszörösét fizethetjük ki más területeken. A „tájékozatlan” erőknél végső megoldásként a tömeges hadviseléshez kell folyamodniuk. Mennyiségi versenybe kell szállniuk az ellenfelükkel, nem tudják megtartani a kezdeményezést, és élni a sebesség, a meglepetés és a kiküszöbölés hatásainak lehetőségeivel. A tájékozatlan erőknél és ellátó egységeiknél a lehetőségek kiaknázása helyett állandóan reagálniuk kell. Az átfogó politikai célhoz igazodva komoly forrásokot kell fordítaniuk az ismeretlen elleni védekezésre, és így kevesebb marad a célok elérésére. Ehhez érzékelők és rendszerek széles skálájára lesz szükség, beleértve a műholdakat, ember vezette repülőket, és az UAV-ok és földi rendszerek teljes állományát. A tech-

nológia önmagában mégsem fogja biztosítani a képességet. Ahogy a nemzetközi erők emberek között fognak tevékenykedni a hadszíntéren, úgy lesz egyre alapvetőbb fontosságú a humán hírszerzés és a megbízható helyi hírszerző hálózat kiépítése.

Interoperabilitás. Minden releváns dokumentum egyöntetűen ezt állítja a képességfejlesztő munka középpontjába. Az expedíciós, civil elemekkel szoros együttműködésben tevékenykedő többnemzeti műveletek során szükség van az interoperabilitásra a nemzeti erőkon belül, a nemzeti erők között és a civil szereplőkkel is. Ahogy a felszerelés is csak egyik eleme a képességnek, az interoperabilitás iránti igény ugyanúgy kapcsolódik a képesség más oldalaihoz, a nyelvtől kezdve az eljáráson át a kiképzésig.

Az interoperabilitás legjobb formája a felszerelések és rendszerek terén a szabványosítás – az azonos készletek használata. Ez a műveleti perspektíva illeszkedik a védelem parancsoló gazdasági szükségletéhez: konszolidálni kell az európai védelmifelszerelés-piac keresleti oldalát. A tapasztalatok szerint a közös beszerzések annál sikeresebbek, minél korábban kezdődtek – a technikai követelmények összehangolására tett törekvés nehéz, sőt lehetetlen, ha a koncepciók követelményekről, az anyagi és időbeli elvárásokról alkotott vélemények nincsenek a kezdettől fogva összehangolva.

Az együttműködés műveleti és gazdasági hatékonyságának kutatását azonban nem szabad az új felszerelések fejlesztésére korlátozni. A fokozott interoperabilitás érdekében a következő területeken kellene átfogni a mindenki számára előnyös lehetőségeket: a kereskedelemben elérhető felszerelések közös beszerzése, a közösen birtokolt képességekből való részese-dés, vagy a koherens és kiegészítő módon

történő továbblépés a szakosodás vagy az egyesítés felé. Az ilyen potenciális lehetőségek feltárásához a tagállamoknak tájékoztatniuk kell egymást nemzeti védelmi terveik és programjaik tartalmáról és prioritásairól.

A munkaerő-egyensúly. Hagyományos vélekedés jelenleg Európában – és az Egyesült Államok is erőteljesen hangsúlyozza –, hogy növelni kell a védelmi költségvetés befektetési rátáját és mértékét. De emiatt a műveleti kiadásokat csökkenteni kell, és ezeknek jelentős része természetesen telepítési költség, amelyek, ha a védelmi költségvetésből fedezik őket, különösen sokat elvonnak az átfogó képességfejlesztés forrásaitól, mert általában kiszámíthatatlanok és rövid idő alatt végrehajthatók. Egyes tagállamokban e költségeket a kormány központi tartalékából fedezik. E gyakorlatnak szélesebb alkalmazása komoly hozzájárulás lenne a NATO és az ESDP számára szükséges védelmi képességek fejlesztéséhez.

A műveleti költségek legnagyobb hányadát a személyi járandóságok teszik ki. Ez az EU esetében a közös védelmi kiadások több mint 50%-a. Ahogy a fegyveres erők hivatásossá válnak, és a csökkenő születési ráták miatt nő a verseny a munkapiacra a fiatal férfiakért és nőkért, úgy fog gyakorlatilag felemészteni egyre többet és többet az illetmény a védelmi költségekből, ha csak nem csökkentjük a munkaerő létszámát. Ennek pedig itt volna az ideje, tekintve, hogy Európában közel 1,9 millió az egyenruhások száma. A lehetőségek magukban foglalják a kiszervezést (*outsourcing*), a nagyobb fokú automatizálást (a hadihajóktól a robotokig), és a fölösleges képességek megszüntetését. (Egy példa: valóban szüksége van-e az európaiaknak egymás között majdnem 10 000 harcckocsira, és közel 3000 harci repülőgépre?)

Gyors beszerzés. A technológia gyors kihasználása elemi fontosságú. Bizonyossá vált, hogy a védelmi és a civil műszaki fejlesztés (kutatás és technológia) közötti megkülönböztetés fokozatosan eltűnik. Az utóbbi egyre fontosabb szerepet tölt be a védelmi szükségletek kielégítésében, és a civil technológiai fejlődés üteme egyre növekszik. A védelemnek meg kell gyorsítania a technológiai lehetőségek gyakorlati felszerelésként történő felhasználását, már csak azért is, mert az ellenfél is kétségtelenül így fog tenni. Olyan korhoz kell alkalmazkodnunk, amelyben a nagyobb új felszerelési programok egyre ritkábbakká válnak, és a képesség hatékonyságát a régebbi platformokon való új technológiai fejlesztések tartják fenn. A hatékony képességfejlesztés elsődleges céljaként radikálisan le kell rövidíteni az elgondolástól a gyakorlati megvalósításig eltelő időt.

Iparpolitika. Ma Európa kiterjedt képességű védelemtechnológiai és hadiipari bázist birtokol (DTIB). Azonban az előrejelzések nem túl kecsegtetőek. Ha Európa meg akarja őrizni a széles alapokon nyugvó, és világszerte versenyképes DTIB-ét (ami azt jelent, hogy versenyképes az Egyesült Államokkal, és mindinkább a Távol-Kelet termelőivel), akkor komolyan kell vennie, hogy az Egyesült Államok nála hatszor többet költ védelmi K+F-re; védelmi kiadásainak mintegy 35%-át befektetésre fordítja (egy olyan költségvetésből, ami több mint kétszer akkora, mint az összes európai együttesen), szemben az európai 20%-kal, így az USA egyre inkább uralkodó helyzetbe kerül a globális exportpiacokon.

A kormányok különleges viszonyt tartanak fenn a védelmi iparral, mint vásárlók, irányítók, és a kutatási és fejlesztési tőke legfőbb forrásai. De ahogyan a védelmi cégek egyre inkább magánkézbe kerül-

nek, a részvénytulajdonosi tőkék pedig egyre döntőbbé válnak a cégirányításban, egyre kevésbé tekinthetők tulajdonosnak. Várható tehát, hogy a globalizálódott gazdaság törvényeinek megfelelően a tőke az optimális megtérülés irányába mozog. „Az ipar követi a pénzt” elve már érzékelhető például a British Aerospace rendszerek jelentős egyesült államokbeli akvizícióján, és a más európai cégek növekvő jelenlétében a brit piacon.

Ha a trend nem változik, az európai védelmi ipar mindinkább az Egyesült Államoknak bedolgozó, szűk termelő réteggé fog válni.

Összefüggő ellenlépések rendszerére van szükség. Nagyobb fokú európai beruházás szükséges (legalább annyira a katonai képesség, mint az iparpolitika érdekében), ha szükséges, akár a korlátozott védelmi költségvetés újraszabásával. Erre különösen nagy az igény a kutatás és technológia területén, ahol a hidegháború alatt felhalmozott befektetésekből élünk, és ahol a kiadások a teljes európai védelmi költségvetésnek mindössze 1,3%-ára zuhantak.

A növekvő befektetéshez hatékonyabb beruházást kell párosítani, hogy a jövőbeli képesség-szükségletekhez igazodjanak. Nincs jövője olyan védelmi iparnak Európában, amely nem azt nyújtja, amire jövőbeni fegyveres erőinknek valóban szüksége van, és ami érdekelhetné a külföldi vásárlókat. A „jobb határfok” azt is jelenti, hogy az európai védelmi ipari szintéren zárjuk a pazarló párhuzamosságokat, és gazdaságilag életképes méreteket öltünk. Az európai védelmifelszerelés-piacon 22 tagállam jelenlegi elhatárolása a verseny megteremtéséért bátor lépés a megfelelő irányban – amennyiben végig is mennek ezen az úton. Azonban nagyobb erőfeszítésekre van szükség, hogy megvessük a lábunkat a piac keresleti oldalán, és fejlő-

dést érjünk el az ellátási oldal konszolidációjában. (Az ipar számára ez már nem elméleti jelentőségű, hanem a napi túlélés ügye, ezért a vállalatok rendszerint jobban tudatában vannak a változás igényének, mint a szponzoráló kormányok). Röviden: tudomásul kell venni, hogy az európai DTIB csak egységes egésként, nem pedig különböző nemzeti képességek összegeként lesz képes „túlélni”.

Rugalmas felkészülés az előre láthatatlanra. Végül, mivel mindössze azt tudjuk a jövőről, hogy elfedi azokat a dolgokat, amelyekre nem számítunk, vagy nem mér-

legelünk, képesség-fejlesztésünkbe eleendő rugalmasságot és alkalmazkodókészséget kell beépítenünk, hogy bármilyen felmerülő problémával meg tudjon birkózni. A katonai erők bevetése ellenséget feltételez, amely ráadásul aktívan fogja keresni az alkalmat, hogy keresztezze törekvéseinket, terveinket és műveleti eljárásainkat. Kérdés, hogyan állapítsuk meg az alkalmazkodás és a rugalmasság olyan jellegét, amely a leghatékonyabbnak bizonyul olyan kockázat ellen, amit nem látunk előre, és mekkora forrást kellene ebbe a „biztosításba” beruháznunk.

Irodalom

An initial long-term vision for European defence capability and capacity needs.

<http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?id=146>

Development of European military capabilities: the force catalogue 2006. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/MilitaryCapabilitiesFC06backgroundNov06_en.pdf

European Security Strategy 2003. <http://www.iss-eu.org/solana/solanae.pdf>

Headline Goal 2010, European Council, Brussels, 17–18 June 2004 (2010-es fő célkitűzés, Európai Tanács, Brüsszel, 2004. június 17–18.)

<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf>

Helsinki Headline Goal, European Council, Helsinki, 10–11 December 1999 (Helsinki fő célkitűzés, Európai Tanács, Brüsszel, 1999. december 10–11.) <http://www.weltpolitik.net/attachment/0644a930ba1074b5cca2acd4809cbcd5/48828aaa68afabfba388490f841bc996/05-gl.pdf>

The European Union's Headline Goal – Current Status. <http://www.cdi.org/mrp/eu-pr.cfm>

The New Global Puzzle. What World for EU in 2025? <http://www.iss-eu.org/books/NGP.pdf>